

RECENZE

Marvan, J.: Vzpomínky na školu (O pražském učení jazyků). Melbourne 1990, 59 str.

Knížka? Spíš co do rozsahu útlá brožura, co do formy vydání neoficiální, technika reprografická, v tom exempláři, který se mi dostal do ruky, místy i špatně čitelná. (Jestli jde opravdu o melbournské vydání, ne jeho kopii pořízenou u nás, budiž nám útěchou, že ani "ve světě" vysoké školy nedisponují dokonalou rozmnožovací technikou.) Přesto bych si přála, aby si tuto publikaci mohli přečíst všichni učitelé, protože co je může vůbec víc potěšit, než existence vděčných žáků; všichni středoškolští studenti - ti, kdož chtějí pochopit, by pochopili, že základy své budoucí profesní kariéry si staví každý již v středoškolském věku; všichni vysokoškoláci-filologové - jak je ten jazyk krásně složitý a jak to, že mě tohle nikdy nenapadlo, když je to tak evidentní?, a všichni studující-češi - vždyť my máme být na co hrdí, jsou obory, v nichž jsme opravdu světoví.

Stejně jako rozsah a forma, může na první pohled vzbudit určité rozpaky i obsah "Obsahu": 1. Charakter češtiny a Vladimír Skalička; 2. O charakteru češtiny; 3. Pražská lingvistická škola; 4. Pohyb a směr (Kapitola z jazykovědného díla B. Trnky); 5. Vachkova koncepce psaného jazyka; 6. Česká tradice litevštiny (Pavel Trost a jeho předchůd-

ci); 7. Úvaha o litevštině (Český autor rozmlouvá se svými litevskými posluchači); 8. Skromná velikost (Za Vladimírem Šmilauerem); 9. Australská léta Zdeňka Oliveriuse. Jde o jednotlivé příležitostné stati, víceméně náhodně sebrané a vnitřně nepropojené? Vůbec ne. Kromě vztahu žáka (tedy žáka, který mezi tím dosáhl světového renomé jako lituanista a slavista)¹ k obdivovaným učitelům - a nejen k těm bezprostředním, může k nim patřit i J. Dobrovský - celou knihu spojuje zřetel k učení Pražského lingvistického kroužku v užším slova smyslu i jakési "pražské jazykové škole" v širším smyslu slova. Patřili k ní i ti lingvisté, kteří bezprostředně členy Pražského lingvistického kroužku nebyli, ale pro atmosféru lingvistické Prahy byla právě příznačná vzájemná inspirace a koexistence významných myšlenkových proudů.

Reprodukovat obsah publikace není možné a zřejmě ani účelné, přesto bych však chtěla alespoň na příkladu jedné kapitoly ukázat nejen o čem je řeč, ale i k jakým úvahám může četba inspirovat. Volím oddíl Vachkova koncepce psaného jazyka, uvedený mottem: "Je dosti příznačné, že druhá polovina devatenáctého století i první tři desetiletí století dvacátého projevíly tak málo pochopení pro

psaný jazyk jako systém "sám o sobě". (J. Vachek, *The Written Language, The Hague-Paris 1973*). Nás, kteří jsme studovali v poválečných desetiletích (a teď mám na zřeteli konkrétně rusistiku) zaujalo spíš "objevování" hovorového jazyka, spojené se jmény Zemské, Laptěvové a dalších, které přineslo mnohé zajímavé postřehy a cenný popis hovorové ruštiny jako svěbytného jazykového systému. Bloomfieldův axiom, že "psaní není jazyk", naši generaci moc nezasáhl, ale kupodivu ji moc nezasáhla ani Vachkova koncepce psaného jazyka; pokud jsme v ní byli vychováni, tak rozhodně spíš podvědomě než vědomě. Jako studenti bohemistiky a později učitelé češtiny jsme sice obhajovali tradiční ortografii - rozdily i-y, ú-ů a nedovedli jsme si představit tak radikální reformu pravopisu, která by je zrušila, ale koneckonců jsme se nechali přesvědčit, že pravopis je jen technickým prostředkem, pomocí kterého psaného jazyka, do značné míry věci domluvy, a při výuce mateřštiny zdaleka ne věcí hlavní. J. Marvan v kapitole o psaném jazyce velmi zřetelně dokazuje, že proniknout do českého pravopisného systému stojí za úsilí, protože to znamená proniknout z povrchové do hloubkové struktury jazyka: "Psaný jazyk, vyzbrojený pravopisem, dává tedy výsledky, které ve srovnání s podobou mluvenou jsou mnohem jednoznačnější a bezprostřednější, tj. přesnější, hlubší a zároveň pedagogicky dostupnější. Tradiční požadavky větší jednoduchosti a čistoty ("ekonomie a elegance") jsou jeho nedílnou vlastností." (s.

30).² Autor připomíná mnohdy mnohem větší srozumitelnost psaného textu v cizím jazyce (uvádí švédský příklad USA: s prezidentem Fordem komentérar pozitivně dětenpolitiken, jehož obsah pochopí i ten, kdo v životě švédštinu neviděl). Připomíná, že Francouz pochopí správně 50% hesel v anglickém slovníku, zatímco jejich mluveným realizacím neporozumí. Průkazný je jeho příklad slova ambulance v češtině, angličtině, dánštině a francouzštině, kde při stejné písemné podobě každé ze čtyř jeho samohláskových písmen se čte různě. Psané podobě jazyka přiznává J. Marvan v duchu tradic J. Vachky a Pražské lingvistické školy nezastupitelné místo v budoucnosti, která dá všem právo na gramotnost a současně využije i možností komputarizace sdělovacích systémů.

Vedle zajímavých a hlubokých úvah o jazyce, jeho struktuře, vývoji, přednostech jednotlivých realizačních podob apod. je knížka přitažlivá i svou "lidskou" dimenzí. Autor píše o těch, které většinou osobně znal, kterých si vážil a které měl rád. Napiše-li o badateli, jenž současně komponoval, že hudba mu pomohla vnést do vědy, často ztrnulé a šablonovité, jas a úsměv, živý lidský dotek, vyjádří víc, než kdyby dlouho popisoval jeho charakterové vlastnosti. Napiše-li o Šmilauerovi, generacním druhu členů PLK, do něhož však sám nepatřil, protože vyznával jiné pojetí filologie, že byl "školou sám o sobě", je Šmilauerova velikost (při vší skromnosti) vyjádřena jednoznačně.

Marvanova studie o "pražském učení jazyků" byla na-

psána v roce 1990. Dnes, v r. 1993, prvním roce existence České republiky, znějí velmi aktuálně slova z jejího úvodu: "Ani Pražská škola tedy, ani její kolébka, předválečná československá demokracie, pýcha to střední Evropy, by nemohly existovat bez přičinění dlouhé řady předčeskoslovenských pokolení Království českého. Přitom pojem kontinuity, biblického rozmožování hřiven není jenom retrospektiva, ale především perspektiva." K uvedenému citátu není co dodat. Snad jen to, že Marvanova knížka mi v určitém směru připomíná - i když je o něčem jiném - Lichačevovy "Zametki o ruskom"¹, které jsou rozsahem rovněž nevelké, ale hloubkou pohledu, hledáním kořenů a souvislostí i jakýmsi moderním vlastenectvím velmi působivé.

POZNÁMKY:

¹ Profesor Monash University v Melbourne, nyní profesor

katedry slavistiky FF UK, srov. jeho monografie Prehistorie Slavic Contraction, The Pennsylvania State University Press, 1979; Modern Lithuanian Declension (vydání jazykovědného nakladatelství Michiganské university v USA).

² Jinou otázkou je, že v současné době zasahují i jiné vlivy, srov. charakteristiku J. V. Neustupného (mimochodem kolegy J. Marvana z Monash University v Austrálii): "V postmoderních systémech se uvolňuje standardizace a kodifikace jazyka vůbec, a to by mohlo vést i k určitým změnám v pravopise - neodvisle od jeho kodifikace." J. V. Neustupný, Postmodernost v jazyce a jazykovědě, Jazykovědné aktuality XXIX, 1992, 3 a 4, s. 149 (sami jsme již měli možnost zaznamenat např. na přebalech gramofonových desek způsob psaní "wjacy", "Jeňyk" atd.).

D. Lichačev, Zametki o ruskom, Moskva 1981.

Zdeňka Trösterová

Fałowski, A. - Sendero, B.: Biesiada słowiańska. "Universitas", Kraków 1992. S. 144 + VIII.

Autory předkládané publikace jsou pracovníci Institutu východoslovenské filologie Jagellonské univerzity v Krakově. Z obsahu ("Spis treści", s. 3-4), který je umístěn na samém začátku knihy, se dovídáme, že práce je rozdělena do tří částí. Jím předchází úvod ("Wstęp", s. 5-7). Autoři v něm vysvětlují etymologii slova "biesiada" a upřesňují, že v názvu ho bylo použito ve významu, jaký

měl ve staré polštině a v praslovanštině, tj. beseda, rozmluva, pohovor (v souč. pol. označuje "hostina, hodý"). Je zde dále podán stručný, tezovitý obsah jednotlivých částí a připomíná se, že kniha není určena pro studenty filologického zaměření, nýbrž má sloužit spíše jako populární příručka pro širší veřejnost, zejména pro mládež. V každém případě je jejím úkolem přiblížit čtená-